

GENEL HATLARIYLA SOSYAL GÜVENLİK REFORMU

Doç. Dr. Murat ŞEN

Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda, son dönemde köklü değişiklikler yapmayı amaçlamış sosyal güvenlik reformu olarak da isimlendirilen iki önemli kanun vardır. Bunlardan biri, 16.05.2006 tarih ve 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu (R.G., 20.05.2006, S. 26173); diğeri 31.05.2006 tarih ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (SSGSS) (R.G., 16.06.2006, S. 26200)dur.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun bir kısım hükümlerinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi üzerine yürürlüğü iki kez ertelenmiş; çıkarılan 17.04.2008 tarih ve 5754 sayılı Kanun (R.G. 08.05.2008, S. 26870) ile getirilen düzenlemelerle de bir kısım hükümlerinin yürürlüğü 30.04.2008 tarihine, bir kısım hükümlerinin 01.07.2008 tarihine ve son hükümleri ise 01.10.2008 tarihine ertelenmiştir. Kanunla getirilen değişikliklerden Türkiye sınırları içinde bulunan herkesin bir şekilde etkilenmesi kaçınılmazdır. Bunun yanı sıra 15.05.2008 tarih ve 5763 sayılı Kanunla da (R.G. 26.05.2008, S. 26887) 5510 sayılı yasaya yeni birtakım hükümler eklenmiştir. Örneğin, 81. maddesine (ı) bendinin eklenmesinin yanı sıra geçici 16. maddesinde değişiklikler yapılmış; ayrıca Kanun'a geçici 23.(sosyal güvenlik prim yapılandırılması bozulanlara ilişkin hükümler) ve 24. (sosyal güvenlik alacaklarına ilişkin) maddeler de ilave edilmiştir.

Sosyal güvenlik sistemimizde reform yapan 5510 sayılı Kanun'un 5754 sayılı Kanunla getirilen yenilikler çerçevesinde değerlendirilmesinde kamuoyunun da bilgilendirilmesi açısından yarar vardır. Bu çalışmada, 5510 sayılı Kanun'da 5754 sayılı Kanun'la getirilen önemli değişikliklere ana başlıklar altında çok ayrıntıya girilmeden yer verilecektir.

I. İşçiler, Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar ve Memurlar Açısından Yaşlılık Aylığına Hak kazanmak İçin Gerekli Prim Koşulu

5510 sayılı Kanun'un 28. maddesinde "Yaşlılık sigortasından sağlanan haklar ve yararlanma şartları" düzenlenmiş ve "a" bendinde "Kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmaları ve en az 9000 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanır. Ancak, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için prim gün sayısı şartı 7200 gün olarak uygulanır." denilmiştir. Buna göre, *işçilerin yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için ödemek zorunda olduğu prim koşulu 9 bin günden 7 bin 200 güne indirilmiş; kendi nam ve hesabına çalışanlar (esnaf, ticaret erbabı) ile memurlar açısından ise 9 bin gün prim koşulu korunmuştur.*

II. Prim Gün Sayısı Koşulunun Doldurulduğu Tarihte Geçerli Olan Yaş Haddinden Emekli Olunması

SSGSS Kanunun'un 28. maddesinin "b" bendinde, "(a) bendinde belirtilen yaş şartı;

- 1) 1/1/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında kadın için 59, erkek için 61,
- 2) 1/1/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında kadın için 60, erkek için 62,
- 3) 1/1/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında kadın için 61, erkek için 63,
- 4) 1/1/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında kadın için 62, erkek için 64,
- 5) 1/1/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında kadın için 63, erkek için 65,
- 6) 1/1/2046 ilâ 31/12/2047 tarihleri arasında kadın için 64, erkek için 65,

7) 1/1/2048 tarihinden itibaren ise kadın ve erkek için 65,

olarak uygulanır. Ancak yaş hadlerinin uygulanmasında (a) bendinde belirtilen prim gün sayısı şartının doldurulduğu tarihte geçerli olan yaş hadleri esas alınır.” denilmek suretiyle, "*prim gün sayısı koşulunun doldurulduğu tarihte geçerli olan yaş haddinden" emeklilik olanağı sağlanmıştır. Böylece, yeni düzenlemede 65 yaşta emeklilik düzenlemesi kabul edilmiştir ama uygulamasının başlangıcı fiilen altı yıl ötelenmiştir.* Belki de 5510 sayılı Kanunu'nun yürürlük tarihinin Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı dolayısıyla yaklaşık iki yıl ertelenmesinin çalışanlar açısından en olumlu sonucu, emeklilikte 65 yaşın ötelenmesidir.

Bilindiği üzere Türkiye'de emeklilik yaşı, 2000 yılında yürürlüğe giren 4447 sayılı Kanun'la kadınlarda 58, erkeklerde 60 olarak kabul edilmiştir. Bundan önceki sistemde ise 18 yaşında işe girerek 20 yıl sigortalılık süresini dolduran kadınlar 38, 25 yıl sigortalılık süresini dolduran erkekler ise 43 yaşında emekli olabiliyordu. 2006 yılında kabul edilen 5510 sayılı Kanun'un ilk halinde emeklilik yaşı 2036 yılından başlayarak iki yılda bir yıl artırılmak suretiyle erkekler için 2044'te, kadınlar için de 2048 yılında 65 yaşa çıkarılacaktı. Ancak 5754 sayılı Kanunla 65 yaş için öngörülen kademeli geçiş hükümleri değiştirilmemiş; sadece 65 yaşta emeklilik fiilen ötelenmiştir.

5510 sayılı Kanun değişmemiş olsaydı 20 yaşında bir erkek ilk kez 1 Ekim-31 Aralık 2008 tarihleri arasında bir işte çalışmaya başladığında 65 yaşından önce emekli olamayacaktı. Prim gün sayısını doldurduktan sonra da 20 yıl beklemek zorunda kalacaktı. Söz konusu kişi 9 bin günlük (25 yıl) prim koşulunu 2033 yılında doldurduğunda 45 yaşında olacak; erkeklerin emekliliği için 2036 yılına kadar 60 yaş koşulu aranacağından, bu kişi öncelikle 60 yaşını dolduruncaya kadar 15 yıl bekleyecekti. 60 yaşını 2048 yılında dolduracağı ve o tarihte emeklilik yaşı 65'e çıkarılmış olduğu için bu kez ilave olarak beş yıl daha bekledikten sonra 2053 yılında emekli olabilecekti. İlk defa çalışmaya bu yasa yürürlüğe girdikten sonra başlayan 20 yaşındaki bir kadın da 25 yıllık prim koşulunu 2033 yılında doldurduğunda 45 yaşında olacaktır. Kadınların emekliliği için o tarihte yaş koşulu 58 olacağı için, bu kadın çalışan, 58 yaşını dolduracağı güne kadar 13 yıl bekleyecekti. Bu tarih de 2046 yılına denk gelecekti. Ancak o tarihte kadınlar için emeklilik yaşı 64'e çıkarılmış olduğu için bu kadın ilave olarak altı yıl daha bekleyerek 2052'de emekli olmak zorunda kalacaktı.

Değişiklikten sonra ise, 2008'de ilk defa çalışmaya başlayan bir erkek eğer işçi statüsünde çalışırsa 7 bin 200 gün (20 yıl) prim koşulunu 2028 yılında, memur ya da esnaf statüsünde çalışırsa da 9 bin gün prim koşulunu 2033 yılında yerine getirdiğinde; her iki durumda da bu kişi prim gün koşulunu doldurduğu tarihte geçerli olan emeklilik yaşında, yani 2048 yılında 60 yaşında emekli olabilecektir. Böylece ilave olarak beş yıl daha bekleme zorunluluğundan kurtulmuş olacaktır. Yeni yasa yürürlüğe girdikten sonra ilk defa bu yıl çalışmaya başlayan 20 yaşındaki bir kadın da hangi statüde çalışırsa çalışsın 2046 yılında, yani 58 yaşında emekli olabilecektir. Bu durumdaki kadın da ilave olarak altı yıl daha beklemekten kurtulmuş olacaktır.

III. Emekli Aylığının Azalması

Yeni sosyal güvenlik sisteminde, kanunla refah payının ve aylık bağlama oranının düşürülmesi, emekli maaşlarının da azalması sonucunu doğuracaktır ve işe yeni girenlerin tamamı bu durumdan etkilenecektir. Çalışanlar yeni sistemde daha fazla ve daha uzun süreyle prim ödeyecek; buna karşılık daha geç ulaşacakları emeklilik döneminde, daha düşük emekli aylığı almış olacaklardır. Bir kişinin emekli aylığının ne kadar olacağı; çalıştığı sırada ödediği prime esas kazançların tutarı, kaç yıl prim ödediği, geçmiş dönem kazançlarının nasıl güncellendiği, prim ödemesi yapılan yıl başına uygulanacak aylık bağlama oranına ve kazancın yüzde kaçının prim olarak kesildiğine göre değişmektedir. Emekli aylıkları bu beş unsurdan bir veya bir kaçında yapılan değişikliklerle artırılabilmekte ya da azaltılmaktadır. 5754 sayılı Yasa ile söz konusu beş unsurdan ilk dördü sigortalıların aleyhine, sonuncusu ise kısmen sigortalılar lehine, kısmen aleyhine olmak üzere değiştirilmiştir. Emekli aylıkları hesaplanırken öncelikle, çalışma yaşamının başlangıcından itibaren yatırılan geçmiş dönem kazançlarının emeklilik tarihindeki ortalama değeri belirlenmekte; emekli aylığı da bunun üzerinden hesaplanmaktadır. Buna geçmiş dönem kazançlarının güncellenmesi adı verilir. Ortalama kazanç ne kadar yüksek olursa, emekli aylığı da ona bağlı olarak yükselmektedir.

A. Eski sistemde güncelleme:

SSK'da, sigortalıların prime esas yıllık kazançları, emeklilik başvurusunda buldukları tarihe kadar geçen her yıl için Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) ve sabit fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) artışı kadar ayrı ayrı artırılarak güncellenmektedir. Büyümenin negatif olduğu dönemlerde GSYH sıfır olarak kabul edilmekte; bu da, örneğin 2001 ekonomik krizindeki gibi GSYH'daki azalmalara karşı sigortalıları korumaktadır. Bağ-Kur'da, emekli aylığı gelir basamaklarına göre bağlanmakta; gelir basamakları ise her yıl TÜFE ve GSYH oranında artırılmaktadır. Emekli Sandığı'nda ise, en son aldığı maaş üzerinden emekli aylığı bağlanmakta; geçmiş yıl kazançları ayrıca güncellenmemektedir.

B. Yeni sistemde güncelleme:

5510 sayılı Kanun'un ilk halinde tüm sigortalılar açısından geçmiş dönem kazançlarının enflasyondaki artış ile asgari ücretteki artışın toplamının yarısı oranında güncellenmesi öngörülmüştür. Ama Anayasa Mahkemesi çalışanların refahtan yeterince pay almaması sonucunu doğurduğu gerekçesiyle düzenlemeyi iptal etmiş; 5754 sayılı Kanunda ise eski memurlar hariç olmak üzere tüm sigortalılar için geçmiş dönem kazançlarının TÜFE'deki artışın tamamı ile GSYH'daki artışın yüzde 30'unun toplamı oranında artırılması öngörülmüştür. Eski memurlar için önceden olduğu gibi son aylıkları esas alınacaktır.

Yapılan bu düzenlemeyle, sigortalıların geçmiş yıllara ilişkin kazançlarının emeklilik başvurusunda buldukları tarihteki güncel değeri hesaplanırken daha düşük bir rakam ortaya çıkacak; emekli aylığı da bu düşük rakam üzerinden hesaplanacaktır. Yeni yasadaki düzenleme güncelleme katsayısını sigortalılar açısından Anayasa Mahkemesinin yetersiz bularak iptal ettiği hükümden de daha geriye götürmüştür. Çünkü geçmiş yıllara bakıldığında Türkiye'de asgari ücretteki artışların, TÜFE ve GSYH'daki toplam artışın da üzerinde olduğu görülmektedir. İptal edilen 5510'daki düzenleme aynen kalmış olsaydı, refahtaki artış güncelleme hesabının içerisine dolaylı yoldan girmiş olacaktı. Bu şekilde hesaplanan rakam da yasanın son halindeki düzenlemeden daha yüksek çıkacaktı. Güncelleme katsayısındaki bu değişiklik işçi ve esnaf ile ilk defa yeni yasadaki çalışmaya başlayan memurların kazançlarını etkileyecek; eski memurlar ise önceden olduğu gibi son maaşlarının yüzde 75'i üzerinden emekli aylığı alacaklardır.

İşçi, esnaf ve yeni memurun güncelleme katsayısı değişikliğinden nasıl etkileneceğini anlamak için 2002-2007 yılları arasındaki dönem için bir hesaplama yapmak yeterlidir: 2002-2007 yılları arasında yüzde 115 TÜFE artışı, yüzde 48.15 GSYH artışı olmuş; buna göre de, bir çalışanın 2002'de yatırdığı 100 liralık prime esas kazancının 2007 yılı sonundaki güncel değeri eski sisteme göre 263 YTL'ye ulaşırken, yeni sistemde 129 YTL'de kalmıştır. Bağlanacak emekli aylığı da 263 YTL üzerinden değil, 129 YTL üzerinden hesaplanacaktır. Bu fark, sadece bir yıllık prime esas kazancın altı yıllık güncellenmesi sırasında ortaya çıkmaktadır.

C. Aylık bağlama oranının düşmesi:

Yeni sistemde, eski kamu çalışanları için taban aylık, gösterge, ek gösterge, kıdem aylığı ve emeklilik tazminatı üzerinden prim kesintisi yapılacaktır. Yeni göreve başlayacak memurların prime esas kazancında ise makam, temsil ve görev tazminatları, döner sermaye katkı payları ve ek ödemeleri dahil tüm kazançları dikkate alınacak; yeni kamu çalışanları, işçi ve esnaf statüsündekilerin prim taban ve tavanı, mevcut sistemde işçilerde olduğu gibi asgari ücret ile asgari ücretin 6.5 katı (608 -3.952 YTL) olacaktır.

Emekli aylıklarını uzun vadede düşürecek bir diğer unsur da yeni belirlenen aylık bağlama oranı (ABO) olacaktır. Mevcut sistemde ABO, 25 yıl çalışan memurlarda son aylıklarının yüzde 75'i, Bağ-Kur'lular ve SSK'lılarda geçmiş dönem kazançlarının ortalamasının yüzde 65'i kadar emekli aylığı bağlanmasına imkan sağlamaktadır. Yeni sistemde ABO, tüm çalışma yaşamını yeni sistemde geçirecek işçi, esnaf ve memurlar açısından yüzde 50 emekli aylığı bağlanması sonucunu doğuracaktır. Eski sistemde işe girip de çalışma süresi on yılın altında olanların bir anda yüksek bir gelir kaybına uğramaları için on yılı dolduruncaya kadarki dönemlerine daha yüksek ABO

uygulanacaktır. Böylece, örneğin yasa yürürlüğe girdiği gün işe başlayan kişi prime esas kazancının yüzde 50'si oranında emekli aylığı alırken, yasa yürürlüğe girmeden bir gün önce işe başlayan kişi yüzde 60 oranında emekli aylığına hak kazanacaktır. Eski memurlar bu değişikliklerden etkilenmeyecek; 25 yıl çalışan bir memur halen olduğu gibi son maaşının yüzde 75'i üzerinden emekli aylığı alacaktır.

Yeni sistemde, mevcut memurların durumu değişmeyecek; mevcut memurlar, çalıştıkları her yıla karşılık yüzde 3 aylık bağlama oranına (ABO) tabi olurken, yasa yürürlüğe girdikten sonra ilk defa işe girecek memurlar, tıpkı işçi ve esnaf statüsündekileri gibi çalıştıkları her yıl için yüzde 2 aylık bağlama oranına tabi olacaklardır. Aylık bağlama oranındaki fark nedeniyle mevcut memurlar 25 yıllık çalışmanın sonunda, son maaşlarının yüzde 75'i oranında; 35 yıllık çalışmanın sonunda da son maaşlarının yüzde 85'i oranında emekli aylığı alacaklardır. Yasa 1 Ağustos 2008 tarihinde yürürlüğe gireceğine göre, 31 Temmuz 2008 tarihinde işe başlayan memurlar da bu koşullara tabi olacaklardır. Buna karşılık, 1 Ekim 2008 tarihinde işe başlayan memur 25 yıllık sürenin sonunda, maaşının değil, 'prime esas kazancının' yüzde 50'si oranında; 35 yıllık çalışmanın sonunda ise yine prime esas kazancının yüzde 70'i oranında emekli aylığı alabilecektir. Eski-yeni memur arasındaki fark sadece aylık bağlama oranında olmayacak; eski memurlar enflasyon ne çıkarsa çıksın, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) artsın ya da azalsın hiç etkilenmeyeceklerdir. Onların emekli aylıkları, çalışırken aldıkları son maaşa göre hesaplanacaktır. Oysa yeni memurlar çalışma süreleri boyunca fiilen aynı statüdeki memurlardan daha yüksek prim ödeseler bile bu primlerin güncellenmesi sırasında GSYH'daki artışın sadece yüzde 30'u dikkate alınacağı için, emekli aylığı hesabına baz teşkil edecek ortalama kazançları düşük olacaktır. Dolayısıyla emekli aylıkları bu yönden de eski memurlara göre tırpanlanacaktır.

IV. Yaşlılık Aylığı Alarak Çalışılıp Çalışılmaması

Mevcut sistemde memurlar emekli olduktan sonra ya bir dükkan açıp, ya da ücretli olarak bir işte çalışarak ilave kazanç elde edebilmektedir. Bunun için sosyal güvenlik destek primi ödemeleri yeterli olmaktadır. Yeni sistemde ise emeklilerin sosyal güvenlik destek primi ödeyerek bile çalışmalarını engellenmiştir. Bu durumda, bir kişinin emekli olduktan sonra yeniden çalışabilmesi için emekli aylığını kestirmekten başka çaresi bulunmamaktadır. Bu hüküm, yasa yürürlüğe girdikten sonra işe girecek yeni memurlar ile işçi ve esnaf statüsündeki çalışanları kapsamaktadır. Buna karşılık, yasa yürürlüğe girmeden bir gün önce işe girmiş olsa bile eski memurlar emekli olduktan sonra sosyal güvenlik destek primi ödeyerek herhangi bir işte çalışabileceklerdir.

İlk defa yeni sistemde işe başlayan işçi ve memur emekliliğinde sosyal güvenlik destek primi (SGDP) ödeyerek dahi çalışamayacaktır. Emekliliğinde çalışacak kişi emekli aylığından vazgeçecek; tarım sigortalıları ile Bağ-Kur'lular ise istisna oluşturacaktır. Bu kişiler, emekli aylıklarının yüzde 15'i kadar SGDP öderse hem emekli aylığı alabilecek, hem de çalışabilecektir. Yüzde 15 bu yıl yüzde 12, 2009'da yüzde 13, 2010'da yüzde 14 olarak uygulanacaktır.

V. Ölüm Aylığı

Mevcut sistemde ölen bir memurun eş ve çocuklarına ölüm aylığı bağlanabilmesi için memurun en az on yıl çalışmış olması gerekmektedir. Yeni yasayla bu süre memurlar için 1800 güne, yani beş yıla indirilmiştir. Yasa yürürlüğe girmeden önce ölen ve çalışma süresi on yıldan az olduğu için eş ve çocuklarına ölüm aylığı bağlanamayan memurlar açısından, bu yasayla birlikte yeni bir hak doğmuştur. Çalışma süresi beş yıl ile on yıl arasında iken ölen bir memurun eş ve çocukları, bu yasa çıktıktan sonra Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvurdukları takdirde ölüm aylığı bağlatabileceklerdir. Bu durumdaki kişilerin, yasa yürürlüğe girdikten sonra SGK'ya başvurmaları gerekmektedir.

VI. Bağ-Kur'luların Ödeyeceği Prim Miktarı

Sosyal güvenlik sisteminde yapılan değişikliklerden en fazla kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar, yani eski adıyla Bağ-Kur'lular etkileneceklerdir. 24 basamak üzerinden prim ödeyen Bağ-Kur'lular artık işçiler gibi brüt asgari ücret ve bunun 6.5 katı arasında değişen kazançtan prim ödemek zorundadırlar.

VII. Bağ-Kur'luların Yararlanacağı Sigorta Kolları

Bugüne kadar sosyal güvenlik sisteminde sadece emeklilik ve hastalık haklarından yararlanan Bağ-Kur'lular, yeni sistemde ilk defa, sosyal güvenlik sisteminin sağladığı iş kazası ve meslek hastalıklarında iş göremezlik ödeneği, doğum yardımı, emzirme yardımı gibi diğer haklardan da yararlanmaya başlayacaklardır.

Mevcut sistemde Bağ-Kur'lular sadece çalışma güçlerini yüzde 70 ve üzeri oranda kaybederek sakat kaldıkları takdirde iş göremezlik ödeneği alabilmektedirler. Örneğin Bağ-Kur sigortalısı bir boyacı, yanındaki işçisiyle iş kazası geçirdiğinde, işçi çalışmadığı günler için geçici iş göremezlik ödeneği alabilmekte ama kendisi sadece sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Yeni sistemde kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar da işçiler gibi iş kazası ve meslek hastalığı dolayısıyla çalışılmayan günlerde geçici iş göremezlik ödeneği alabileceklerdir. Alabilecekleri geçici iş göremezlik ödeneği, prime esas kazançlarının üçte ikilik bölümüne karşılık gelen günlük tutar olacaktır. Bağ-Kur'lular maluliyet aylığına mevcut uygulamada, çalışma gücünün yüzde 67'sini kaybetmeleri durumunda hak kazanıyorlardı. Yeni sistemde ise bu oran yüzde 60 olarak uygulanacaktır.

Mevcut sistemde Bağ-Kur'lu kadın esnaf doğumda sadece sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Hastalanarak dükkânını açamadığı dönemlerde hiçbir haktan yararlanamamaktadır. Yeni sistemde kadınlara, doğum öncesi ve sonrasındaki sekiz hafta üzerinden toplam 16 hafta için iş göremezlik ödeneği verilecek; çoğul gebelikte bu süre 18 haftaya çıkacaktır. Bağ-Kur'lunun aylık ödeneğin tutarı, beyan ettiği prime esas kazancın üçte ikisi oranında olacaktır.

Mevcut sistemde emzirme ödeneği sadece SSK'lı kadına veya sigortalı olmayan karısının doğum yapması nedeniyle SSK'lı erkeğe veriliyor. Yardımın toplam tutarı ise 50 YTL.dir. Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği 5510 sayılı Kanun'da bu tutar altı ay süreyle asgari ücretin üçte biri seviyesine çıkarılmıştı. Yeni yasayla ise emzirme yardımının miktarını belirleme yetkisi Bakanlar Kurulu'na ve SGK Yönetim Kurulu'na bırakılmış; yeni sistemde emzirme ödeneği Bağ-Kur'luları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

VIII. Genel Sağlık Sigortası

Türkiye'de halen sosyal güvenlik şemsiyesinde sağlık hizmetlerinden eski adıyla SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'na tabi çalışanlar ve emekliler ile yeşil kartlılar yararlanabilmektedir. Yeni sistem tam olarak uygulanmaya başladığında ikametgâhı Türkiye'de bulunan herkes Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamına alınarak, sağlık hizmetlerinden yararlanacaktır.

Mevcut sistemde memurlar sadece emeklilik sigortası için yüzde 36 oranında prim ödemektedirler. Yeni sistemde işçi ve esnafta olduğu gibi memurlardan da emeklilik ve sağlık sigortaları için ayrı ayrı prim kesilecektir. Mevcut kamu görevlilerinden yüzde 36 oranındaki emeklilik priminin yanı sıra yüzde 12 oranında GSS primi kesilecek; ancak kesintideki bu artış maaşlarında düşüşe yol açmayacaktır. Yeni kamu görevlileri ise kazançlarının yüzde 33.5'i ile yüzde 39'u arasında değişen oranlarda emeklilik ve sağlık primi ödeyecektir.

Sağlık hizmetlerinden yararlanan herkes ilaç, ortez ve protez olmak üzere katılım payı ödemek zorunda kalacaktır. Bunun tek istisnası operasyonlarda yaralanarak gazi olan güvenlik güçleri ile milletvekillerdir. Görevdeki ve emekli milletvekilleri ile bunların bakmakla yükümlü oldukları eş ve çocuklarının ödemeleri gereken katılım payları, TBMM bütçesinden karşılanacaktır. Bu arada, çok sayıda meslek grubu yıpranma payı olarak bilinen fiili hizmet zammı kapsamından çıkartılırken, milletvekillerinin yıpranma payı konusu muallakta bırakılmıştır.

GSS sigortası kapsamında yer almayanlar, 1. askere gidenler, 2. tutuklu ve hükümlüler, 3. ikametgâhını yurtdışına taşıyanlardır. İlk iki gruptakilerin sağlık hizmetleri devlet tarafından ayrıca karşılanacaktır; vatansızlar ve sığınmacılar ile Türkiye'de oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından herhangi bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayanlar da zorunlu olarak GSS kapsamına girecektir.

Yeni yasanın 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe girmesinin ardından, halen aile hekimliği sisteminin uygulanmakta olduğu 24 ilde yaşayan herkes doğrudan Genel Sağlık Sigortalısı olacak; bunların tercih hakkı bulunmayacaktır. Aile hekimliği uygulandığı için herkesin doğrudan GSS'li olacağı iller şunlardır: "Adana, Adıyaman, Amasya, Bartın, Bayburt, Bolu, Burdur, Denizli, Düzce, Edirne, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Isparta, İzmir, Karabük, Karaman, Manisa, Osmaniye, Samsun, Sinop, Yalova.". Diğer iller ise şimdilik isteğe bağlıdır. Yasaya göre, aile hekimliği uygulanmayan illerde zorunlu GSS uygulamasına geçilmesi için iki yıllık geçiş süresi öngörülmüştür. Bu illerde GSS zorunlu olarak iki yıl sonra başlayacaktır.

Ancak aile hekimliği uygulanmayan illerde yaşayanlar, herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan sağlık güvencesine sahip değilse istedikleri takdirde hemen GSS kapsamına girebileceklerdir. Ayrıca anne-babanın veya çocuklarının hastalanarak bir sağlık kuruluşuna başvurusu durumunda bu kişiler otomatik olarak GSS kapsamına alınacaktır.

A. 18 yaş altına sağlık güvencesi

GSS'nin en olumlu yanını, 18 yaş altındaki çocukların herhangi bir şarta bağlı olmaksızın sağlık yardımından yararlandırılacak olması oluşturmaktadır. Anne-babasının sigortalı olup olmadığına veya prim borcu bulunup bulunmadığına bakılmaksızın 18 yaş altındaki çocuklar, sigortalı bir kişiye sağlanan tüm sağlık hizmetlerinden yararlanabilecektir. İki yıl sonra tam olarak uygulanmaya başlamasıyla, herkes zorunlu olarak GSS kapsamına girecek. Bu konuda kişilerin tercih hakkı bulunmayacaktır.

B. 18 yaşından büyük çocuklarda GSS

Primini kendisi ödemek durumunda olan ailelerde anne ya da baba adına ödenecek prim sadece eşle, 18 yaşından büyük çocukları kapsayacaktır. Fakat çocuk lise ve dengi öğrenim görüyorsa veya Mesleki Eğitim Kanunu çerçevesinde aday çıraklık ve çıraklık eğitimi görüyorsa 20 yaşına kadar, üniversiteye gidiyorsa 25 yaşına kadar, anne ya da babası üzerinden sağlık hizmetinden yararlanabilecektir. Çocuk artık öğrenim görmüyor ve belirtilen yaşları aşmışsa, onun için de ayrıca GSS primi ödenecektir. Örneğin toplam geliri net bin YTL ve çocuklarının birisi 18 yaşından büyük olan dört kişilik bir ailede, kişi başına gelir 250 YTL olacağı için, hem aile reisi hem de 18 yaşından büyük çocuk için 24 YTL GSS primi ödenecek. Toplam geliri 2 bin 400 YTL olan aynı durumdaki dört kişilik ailede de aile reisinin ve 18 yaşından büyük çocuğun ödeyeceği prim yine 24'er YTL olacaktır.

C. GSS'den Yararlanmak İçin Gerekli Şartlar

Mevcut sistemde sağlık hizmetinden yararlanabilmek için SSK'ının kendisinde 90 gün, bakmakla yükümlü olduğu eş ve çocuklarında 120 gün prim ödenmiş olması gerekmekte; Bağ-Kur'lu bir kişi ilk defa sigorta yaptırmışsa 240 gün, işe ara verip yeniden sigorta yaptırmışsa 120 gün prim ödemedi sağlık hizmetinden yararlanamamaktadır. Memurlarda ise süre şartı yoktur. Yeni sistemde ise 30 gün prim ödeyen Bağ-Kur'lu ile bakmakla yükümlü olduğu eş ve çocukları, sağlık hizmetinden yararlanabilecektir; ancak Bağ-Kur'lular için bugün en büyük sorunu oluşturan prim borcu bulunması halinde sağlık hizmetinden yararlanamama durumu, yeni sistemde de devam edecektir. Ancak, prim borcu bulursa da Bağ-Kur'lular bulaşıcı hastalıklarda kendilerini ve bakmakla yükümlü oldukları eş ve çocuklarını parasız tedavi ettirebilmesinin yanında; prim borcu bulunan Bağ-Kur'lular ayrıca acil haller, iş kazası, meslek hastalığı gibi durumlarda da, sistemin tedavi hizmetlerinden yararlanacaktır.

Yeni sistemde sağlık hizmetinden yararlanabilmek için prim ödeme süresi herkes için 30 gün olarak belirlenmiştir. İşçi, memur, esnaf statüsüne girmeyen, yani çalışmasından dolayı herhangi bir zorunlu sigortalılığı bulunmayanlardan ödeme gücü olanlar GSS primini kendileri ödeyecek, ödeme gücü olmayanların primini ise devlet karşılayacaktır. Bir ailenin GSS primini ödeme gücü olup olmadığı, ailede kişi başına düşen gelirin aylık brüt asgari ücretin üçte birinden az olup olmadığına bakılarak hesaplanacaktır. Örneğin aylık net geliri 600 YTL olan üç kişilik bir ailede kişi başına gelir tutarı asgari ücretin üçte biri olan 203 YTL'den az olduğu için, bu ailenin GSS (Genel Sağlık Sigortası) primleri devlet tarafından karşılanacaktır. Aile içindeki kişi başına düşen gelirin 203 YTL'yi

aşması durumunda ise kademeli olarak artan tutarlarda prim alınacak; kişi başına geliri asgari ücretin üçte biri ile asgari ücret arasında olanlar 24 YTL; kişi başına geliri asgari ücret ile asgari ücretin iki katı arasında olanlar 73 YTL; asgari ücretin iki katından fazla geliri olanlar 146 YTL prim ödeyerek GSS'li olacaktır. Böyle bir ailede eşlerden biri adına prim ödendiğinde anne-baba ile bakmakla yükümlü olunan çocuklar sağlık hizmetlerinden yararlanabilecektir.

Eski sistemde olduğu gibi yeni sistemde de Bağ-Kur'lular sağlık hizmetlerinden yararlanırken borcu olup olmadığına bakılacaktır. Bağ-Kur'luların hastaneye başvurdıkları tarihten geriye doğru son 60 gün içinde borcu olmaması şartı aranacaktır. GSS primini kendileri ödeyenlerin de borcunun bulunmaması gerekmektedir. Ancak 18 yaşından küçük çocuklar ve tıbben başkasının bakımına muhtaç olan kişiler hastaneye gittiklerinde prim borcu ve 30 gün prim ödeyip ödemediklerine bakılmaksızın tedavi edilebileceklerdir. Ayrıca acil haller ile bildirim zorunlu olan verem, kuş gribi, kuduz, tifo gibi bulaşıcı hastalıklarda da kişinin ya da ona bakmakla yükümlü olan anne-babasının prim borcu bulunup bulunmadığına ve 30 gün prim ödeyip ödemediğine bakılmayacaktır.

Yeni sistemde ayakta tedavide hekim ve diş hekimi muayenesinde 2 YTL katılım payı alınacaktır. Büyük hastanelerde yığılmaları önlemek ve başı ağrısının üniversite hastanesine gitmesini engellemek amacıyla muayene ücreti SGK tarafından 5 katına kadar artırılabilir.

Mevcut sistemde, öğrenim çağını aşmış ama herhangi bir işte çalışmayan kız çocukları evlendikleri tarihe kadar anne ya da babasının üzerinden sağlık hizmetinden yararlanabilmektedir. Yasanın yürürlüğe girdiği tarihe kadar bu şekilde kazanılmış hak elde eden kız çocukları için yeni sistemde de uygulama değişmeyecektir. Ama yasanın yürürlüğe girdiği tarihte kazanılmış hak elde etmemiş bulunan kız çocukları yeni sistemde ayrı bir birey olarak kabul edilecek ve GSS primi ödemekle yükümlü olacaktır.

D. Yeşil Kartlıların Durumu

Mevcut yeşil kartlılar yasanın yürürlüğe gireceği 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren iki yıl süreyle, GSS kapsamında sağlık yardımı alacaklardır.

Mevcut sistemde yeşil kart alabilmek için, aile içindeki kişi başına düşen gelirin aylık net asgari ücretin üçte birinden, yani 145 YTL'den daha az olması yeterli olmaktadır. Yeni sistemde ise yeşil kart statüsüne girebilmek için aile içindeki kişi başına düşen gelirin aylık brüt asgari ücretin üçte birinden, yani 203 YTL'den az olması gerekecektir.